

Bardenas Reales



Froilan maakt een tevreden, misschien zelfs wel gelukkige indruk. Rondom zijn cabaña mag ik fotograferen wat ik wil maar daar houdt het op. Eigenlijk ook dat niet echt want zijn honden houden me met woest geblaf op zo'n vijftien meter afstand en Froilan laat dat zo. Hij is niet nors en zegt heus wel gedag en geeft antwoord op de paar vragen die ik hem stel maar hij doet verder geen enkele moeite. En dat doet hij nooit, zegt Carlos, dat is niet iets persoonlijks maar het interesseert hem gewoon niet, voor hem is enkel zijn leven als schapenhoeder van belang, om franje geeft hij werkelijk niets.

Froilan is tussen de 80 en 90 jaar oud en ziet er fris en vitaal uit.

Carlos, ecooloog, is geboren en getogen in Arguedas, een dorp grenzend aan de Bardenas Reales. Hij is eigenaar van de casa rural ('La Bardena Blanca') waar ik bijna een week verblijf. Hij kent Froilan al heel lang en vindt hem een intelligent en wijs man. Hij vertelt dat Froilan de enige ganadero is die, met zijn schapen, negen maanden per jaar permanent in de Bardenas woont, zonder gas of elektriciteit, zonder kranen, hij slaapt op een stenen bed. Eenmaal per week gaat hij douchen in een dorp net buiten de Bardenas en hij eet voornamelijk conserven. Hij voorspelt het weer beter dan buienradar.

Eind juni, als het te heet en te droog wordt, trekt hij met zijn kudde (die momenteel uit nog zo'n honderd schapen bestaat) naar de streek waar hij vandaan komt en waar zijn zus woont, in de Pyreneeën. Maar daar verveelt hij zich. De Bardenas Reales, dáár is hij gelukkig.

Op de foto hoeft van hem dus niet en dat respecteer ik van harte.

In tegenstelling tot Froilan maakt het Rodolfo niet uit dat ik urenlang om hem heen drentel en foto's maak. Rodolfo woont in een dorp net buiten Bardenas en hij rijdt elke dag heen en weer.

De eerste dag dat ik hem ontmoet, in februari, is de lammer-tijd nog maar net begonnen. Zijn schapen (en een paar geiten) hebben bij het baren doorgaans geen hulp nodig en daarom hoeft hij er 's nachts niet te zijn, maar overdag is hij zo'n dertien uren keihard aan het werk. Elke dag haalt hij de pasgeboren lammetjes uit de kudde, hij pakt ze bij een poot en hoopt dat de moeder er achteraan komt. Het helpt daarbij als het lammetje mekkert dus heel zachtzinnig is hij niet. Zo heeft hij er vele honderden te gaan. De lammetjes worden met hun moeder apart gezet en gevoed.

Vier keer ga ik bij hem langs en telkens is hij alleen maar aan het werk. Hij mekkert zelf als hij tussen zijn schapen loopt, ik vermoed om ze zo op hun gemak te stellen. Boven op de berg hoor ik hem vloeken als een lam weet te ontsnappen en hij er zwetend achteraan moet.

Op afstand houden de gieren de gang van zaken nauwlettend in de gaten, zij ruimen de placenta's en de dode lammeren met genoegen op. De honden van Rodolfo hebben het rustig want de kudde hoeft niet op pad. Zijn ezel, een veulen van zeven maanden, dartelt in het rond.

Als ik Rodolfo voor de laatste keer opzoek is Froilan daar, voor een praatje en om te helpen. Na zijn verbaasde opmerking dat ik wel erg lang in de Bardenas ben laat hij zich, een paar minuten lang, moeiteloos fotograferen.







De Bardenas Reales is een beschermd gebied van ruim 42.000 ha. (iets kleiner dan Texel) in de provincie Navarra. Het is een steppachtig gebied, een semi-woestijn, waar gedurende miljoenen jaren kalk, zand en leem door water en wind tot bijzondere, grillige vormen zijn geërodeerd. De Cabezo Castildetierra is de meest bekende sculptuur. Hoewel overvloedige aanwijzingen zijn gevonden voor menselijke aanwezigheid in de brons- en ijzertijd lieten de extreme omstandigheden het ontstaan van dorpen en steden niet toe. In deze zeer bijzondere omgeving bestaat de enige bebouwing uit cabañas (kleine primitieve huisjes), grotten, stallen en kralen waar de boeren en het vee kunnen verblijven. In recentere tijd is een militair oefenterrein aangelegd (een zone die is uitgesloten van het natuurreservaat en onderwerp is van een jaarlijkse protestmars). De Bardenas Reales is in 2000 door Unesco uitgeroepen tot Biosfeerreservaat.

Het grondgebied was tot 1705 eigendom van de Kroon (vandaar de toevoeging Reales). Omliggende dorpen, het klooster van La Oliva en de valleien van Roncal en Salazar in de Pyreneeën hebben het recht om het gebied te gebruiken. Deze twee valleien, negentien dorpen en een klooster noemt men 'congozantes'. Dit recht (van beweiding, akkerbouw, jacht of het verzamelen van brandhout) is in de loop der tijd door diverse koningen om verschillende redenen verleend. Bijvoorbeeld tijdens de 9de eeuw, toen het gebied min of meer de grens vormde tussen christelijke koninkrijken en Moors gebied. Tijdens de verdediging van dit gebied en het begin van de Reconquista boden met name bewoners van de valleien Roncal en Salazar in de Pyreneeën hulp. In 882 werden daarom, als eersten, de bewoners van Valle de Roncal door de koning beloond met het privilege de Bardenas als winterweidegebied te gebruiken waarna Valle de Salazar al snel volgde. Sindsdien trekken herders uit deze valleien ná de zomer met hun kuddes te voet bijna honderd kilometer van het noorden naar het zuiden en keren ze vóór de volgende zomer weer terug. Een andere reden was het lokken van inwoners naar de omliggende dorpen en steden nadat de Moren, gedurende de Reconquista, hieruit waren verdreven. Er werden ook privileges verleend als dank voor financiële steun aan de kroon tijdens de successieoorlogen in de 18de eeuw en uiteindelijk betaalden de congozantes gezamen-

lijk 12.000 reales de a Ocho aan koning Felipe V die hen als tegenprestatie op 14 april 1705 bij Koninklijk Besluit het eeuwigdurende en exclusieve recht op gebruik toewees, zonder verdere verplichting tot huurgelden of andere betalingen. Nadien werd de betrokkenheid van de koning steeds kleiner. De congozantes droegen zorg voor het beheer en de verdeling van de gronden. Dat ging niet zonder slag of stoot en gevechten, waaronder bloedige, kwamen voor. Het duurde tot 1820 voordat, als voorloper tot de oprichting van de Comunidad de Bardenas, de eerste verordeningen werden opgesteld. Behalve door congozantes werd het onherbergzame Bardenas overigens ook bevolkt door bandieten en stropers.

Het gebied was eeuwenlang voornamelijk weidegrond. Vanaf eind 19de, begin 20ste eeuw won, door de komst van betere machines en meststoffen, de akkerbouw echter steeds meer terrein, ten koste van de veeteelt. Waar vroeger 300.000 stuks vee graasde verblijven er momenteel minder dan 100.000 schapen, geiten en koeien. Dorpen dichtbij de Bardenas verbouwen vaker graan en andere producten dan dorpen verder weg. Roncal en Salazar verbouwen in het geheel geen gewassen maar beoefenen enkel de veeteelt. Deze verschillende belangen leidden opnieuw tot veel strijd. Uiteindelijk werd in 1926 middels een gerechtelijke uitspraak bepaald dat de verdeling van de gebieden zou geschieden op basis van het bedrag dat elke congozante in 1705 als betaling aan de Kroon had bijgedragen. Bij de toewijzing van de gebieden speelden niet enkel geografische maar vooral ook sociale factoren een rol. Het is een gepuzzel om de kuddes al rondtrekkend te laten grazen zonder dat de gewassen in gevaar komen. Vanaf 1 juli mag er in de Bardenas niet meer worden gegraasd. Vanaf 18 september, een dag die men Sanmiguelada noemt, zijn de herders weer welkom.

De regelgeving verandert steeds. Zo mogen er nu ook heel andere gewassen dan vroeger worden geteeld en vormt de winning van zonne-energie inmiddels een alternatief voor het oeroude maar verloren gegane ambacht van houtskoolbranden.

